

kose blaga zvezano perilo), zznamovale posamezne kose, razvrščale po umazanosti ter perilo prvič spirale. V torek so žehtale, v sredo spirale ob potoku (režentanje) in sušile. V najboljšem primeru se je perilo vračalo že v četrtek, sicer pa v petek. Sobota je bila običajno namenjena družinskemu življenju, včasih pa še pospravljanju pri družinah, katerih perilo so prale.

Ob tem izvemo še o načinih prevoza perila od strank do domovanja peric in nazaj, raznih oblikah solidarnosti med pericami, socialnem položaju tako peric kot strank ter o njihovem medsebojnem odnosu, oblikah priprave in pridobivanju delovnih sredstev (voda, orodje, milo, pepel, les za kurjenje..), načinih sušenja perila, zaslužku, sodelovanju ostalih družinskih članov, iznajdljivosti v težavnih obdobjih suše in vojn itd..

Gre za članek, v katerem je avtorica nakazala, da gre za temo, ki bi zahtevala podrobno obravnavo, a se je zaradi narave zbornika omejila na nekaj strani.

427

Temu sledi članek Milana Pahorja o zgodovini in pomenu Obrtniškega društva pri Sv. Mariji Magdaleni Spodnji, ustanovljenega leta 1888, torej v času intenzivnega narodnega preroda in zadružništva, katerega cilji so bili pospeševati obrt, trgovino in industrijo kot temelje za prosperiteto vsakega naroda. Zaradi tega je društvo pospeševalo zlasti vinogradništvo in ladjedelništvo, v njegovi posesti so bile številne trgovine in gostilne, za svoje člane pa je skrbelo s posojjo in obrestovanjem prihrankov. Ob koncu prve svetovne vojne je zamrlo.

Da bi z gojenjem slovenske pesmi, kot piše B. Kuret Petrovič, zajezili raznarodovanje in asimilacijo tržaških Slovencev, ki se je pospešeno širila iz urbanizirajočega se Trsta, so Slovenci iz Sv. Marije Magdalene Spodnje leta 1892 ustanovili pevsko društvo Slava. Kot mnoge druge slovenske kulturne politične, gospodarske in športne ustanove se je tudi to društvo po vladnem dekretu v letih pred začetkom druge svetovne vojne razpustilo. Po vojni je zaživelo prosvetno društvo France Prešeren, ki je združevalo pevsko, dramsko, mladinsko, prireditveno, družabno in telovadno dejavnost, imelo pa je tudi knjižnico. Različni pogledi na problematiko informbiroja (1949) so povzročili njegov razpad. Do sedemdesetih let so v Rovtah, Kolonkovicu in širši okolici delovala še številna druga društva. Vendar pa je bilo šele leta 1979 ustanovljeno Prosvetno društvo Rovte-Kolonkovec, katerega glavna cilja sta bila organizirano družbeno kulturno delo, s katerim se ohranjajo in razvijajo narodne vrednote, ter izboljševanje odnosov v narodnostno mešanih skupnostih. Iste cilje zasleduje tudi leta 1982 preimenovano Kulturno društvo Rovte-Kolonkovec, ki se lahko pohvali z imenitnim zbornikom, izdanim ob dvanajsti obletnici delovanja. Avtorjem je uspelo prepričljivo orisati poglobitve značilnosti geografskega območja ter nekatere vidike socialnega in kulturnega življenja v njem.

Bojana Rogelj Škafar

LOVRENC NA POHORJU SKOZI STOLETJA 1091-1991, Uredili J. Mlinarič, A. Ožinger, Z. Podvinski, Lovrenc na Pohorju 1991, 364 str.

Ob devetstoletnici Lovrenca na Pohorju je izšla monografija kraja, ki so jo uredili Jože Mlinarič, Anton Ožinger in Zvone Podvinski, izdal Župnijski urad in založila Krajevna skupnost Lovrenc na Pohorju. Uredniki so povabili k

sodelovanju priznane strokovnjake, kot so Jože Koropec, Sergej Vrišer, Jože Curk in nekaj Lovrenčanov, ki so prispevali razprave iz lokalne zgodovine. Bežen pregled naslovov tem obeta celostno predstavitev kraja - od geografskih značilnosti, zgodovine župnije, pomembnih gospodarskih panog in industrije do zgodovine šolstva, društev in kulturnozgodovinskih spomenikov na lovrenškem območju. Pri natančnejšem prebiranju monografije pa se razkrije, da manjkajo poglavja, ki bi popisala podobo življenja na lovrenškem v obravnavanem času devetih stoletij ali vsaj v polpretekli zgodovini, in poglavja, v katerih bi bila zajeta materialna, socialna in duhovna ljudska kultura tega dela Pohorja z etnološkega vidika. S tem bi bilo monografiji dodano potrebno in pomembno dopolnilo, brez katerega ne more biti nobeno izčrpno monografsko delo.

428 V Naravno-geografskih značilnostih kraja in prebivalstva Tanje Pernat sta opisana geografski okvir in lega naselja Lovrenca, ki obsega severni del vzhodnega Pohorja in je kot posebna enota Pohorskega podolja naraven hodnik v osrčje Pohorja, lovrenška pokrajina pa en najbogatejših gozdnih predelov na Slovenskem.

Zgodovinski oris Lovrenškega do začetka 17. stoletja avtorja Ožbeja Vresnika je posvečen zgodovinskim okoliščinam nastanka Lovrenca; temelj za naselitev in organizacijo dela Dravske doline na obeh bregovih Drave in pokrajine ob Radoljni pomeni podelitev teh posesti prvemu opatu šentpavelskega benediktinskega samostana v Labotski dolini leta 1091. Samostan, ki ga je ustanovil grof Engelbert I. Spanheim, je lovrenško pokrajino koloniziral, si na tem ozemlju izoblikoval gospodarska središča, med katerimi je bila najpomembnejša Fala, in v Lovrencu postavil zasnovo cerkvenega središča. Okoli njega in v velikem delu Dravske doline se je z leti večal vpliv St. Pavla, ki je presahnil šele ob razpustitvi samostana leta 1782. Lovrenški trg je dobil tržne pravice leta 1222 in kmalu postal trgovsko in urbano središče Lovrenškega.

V poglavju Prebivalstvo v lovrenških matičnih knjigah 17. in 18. stoletja, ki so za mnoga stoletja tudi edini vir za raziskovanje, niza zgodovinar Jože Koropec podatke o številu porok, o imenih trških družin, o številu nezakonskih otrok in o socialni strukturi takratnega lovrenškega trga.

Zgodovino lovrenške župnije so popisali uredniki knjige in jo razdelili na tri obdobja: od ustanovitve do jožefinske dobe, do konca prve svetovne vojne in na zadnje obdobje do današnjih dni. V vseh treh je natančno prikazana cerkveno-upravna zgodovina lovrenške in sosednjih župnij na podlagi arhivskih virov (listin in vizitacijskih zapisnikov) in farne kronike.

V najobsežnejšem poglavju Iz zgodovine gospodarstva pisca Franceta Bečana so obravnavane posamezne gospodarske panoge, med katerimi je najpomembnejše gozdarstvo, saj je gozd v vsej dolgi zgodovini dajal lovrenškim prebivalcem možnost dobrega gospodarjenja in preživetja. Z njim so povezani močno razvita lesna trgovina, furmanstvo, splavarjenje po Dravi, steklarstvo, oglarstvo, žagarstvo in po letu 1900 lesna industrija. Lovrenške kmetije so zvečne živele od gozda, kmetijstvo je bilo le dopolnilna dejavnost. Leta 1894 je bila na Lovrencu ustanovljena prvo gozdna zadruga na Slovenskem, ki pa je organizirala tudi obrtno, trgovsko in gostinsko dejavnost. Lovrenc je bil prvi kraj na Štajerskem, ki mu je leta 1901 zasvetila električna luč. Tu so bile mnoge steklarne, prva je menda nastala sredi 18. stoletja. Pohorska naravna bogastva so vzpodbudila podjetnike, da so se začeli ukvarjati tudi s fužinarstvom. Bogati gozdovi so dajali ogleje, vodno silo pa so izkoristili za pogon kladiv. V fužinah

in kovačijah so nekaj časa izdelovali tudi orožje za avstrijsko vojsko, kasneje pa so začeli izdelovati srpe in kose; iz teh temeljev je nastala današnja tovarna. Že konec 19. stoletja je bil Lovrenc znano turistično klimatsko letovišče, ki je med obema vojnama doživelo velik razcvet. Množica turističnih objektov in gostiln je vse do šestdesetih let tega stoletja sprejemala goste iz Avstrije in vse Jugoslavije. Po tem času pa je turistična dejavnost v kraju zamrla in vse do danes so ostali obsežni načrti za njeno oživitev le na papirju. Bogata zgodovina lovrenških obrti je prikazana le v obliki seznama obrtnikov, ki so na tem področju delovali od 1900 do 1990.

Franjo Sgerm v dveh poglavjih podrobno opisuje mline in žage na Lovrenškem v obsežnem popisu iz jožefinskega in franciscejskega katastra, pregledno karto njihovih stojišč in število, njihovo obratovanje in tipologijo, kar je pomemben prispevek k proučevanju te gospodarske dejavnosti.

Prispevek o ranocelnikih (kirurgih) v kraju, ki ga je spisal štefan Predin, govori na podlagi ohranjenih zapuščinskih listin lovrenških ranocelnikov o njihovem delu in življenju, o kirurških inventarjih priročnih lekarn, popisuje obrtniško učno dobo in zdravila, ki so jih uporabljali.

Prispevek Dušana Fornezija iz šolske kronike popisuje zgodovino šolstva v Lovrencu od prve omembe leta 1756, ko je bila tam enorazrednica, ki so jo ustanovili in vodili duhovniki, prek uvedbe slovenskega jezika v šolo leta 1848 in zamenjave cerkvenega šolskega nadzorstva po letu 1869 s svetnim do nastanka šestrazrednice leta 1927 ter uvedbe nižje gimnazije in nato osemletke. Obravnava tudi učno osebje, število učencev v posameznih obdobjih in različne dejavnosti šolske skupnosti.

Učiteljica Krista Šiker je v sestavku, naslovljenem Folklor, orisala delovanje folklorne plesne skupine, ki s plesi, petjem, prikazovanjem ljudskih običajev tega kraja in nošami ohranja del bogatega lovrenškega ljudskega izročila.

Zborovsko petje, ki ga obravnava Jože Javornik, ustanovitelj moškega pevskega društva Gozdar, ima v Lovrencu dolgo zgodovino, ki sega v čitalniško dobo, ko so imela pevska društva pomembno vlogo v krajevnem narodnem preroju.

Franc Vračko predstavlja lovrenško gasilsko društvo, ustanovljeno leta 1877, razvoj njegovega delovanja in organiziranja.

Gradbeno zgodovino župnijske cerkve in podružnic nadrobno opisuje Jože Curk, kratek opis cerkvene opreme - slikarskih in kiparskih umetnin - lovrenških cerkva pa Sergej Vrišer. Kot dopolnilo temu sestavku dodaja Marjetica Simoniti še popis in opis liturgične opreme cerkva ter katalog ohranjenih zlatarskih in pasarskih del.

Monografijo zaključuje sestavek o znamenjih v lovrenški in puščavski župniji, seminarsko delo dijakinj Irene Verznarc in Barbare Bečan.

Damjana Pediček